

Kristuskarakteristik og eksempelfortælling

Fristelsen i ørkenen (Matt 4,1-11 og Luk 4,1-13) i nyere danske børnebibler

Ph.d.-stipendiat

Louise Heldgaard Bylund, Aarhus Universitet

Abstract: During its history of interpretation and reception, the temptation story in Matthew 4:1–11 and Luke 4:1–13 has been interpreted with emphasis on either its Christological or its paraenetical dimension. The article investigates how contemporary Danish children's bibles retell the story with accent on the paraenetic elements. The children's bibles reframe the story according to the genre of the morality tale. With literary devices such as focalization, metalepsis, shared interest and reader involvement strategies, the children's bibles portray Jesus as a positive moral example for readers to emulate. This implies a view of the intended reader as a competent child who is capable of understanding and identifying with the text and overcome the devil's temptations.

Keywords: Children's bibles – The Temptation of Jesus – Morality tales – reception history

Indledning

Fristelsen i ørkenen er ikke en ukompliceret fortælling at skulle viderefremme til danske børn i dag. En djævel, engle samt citater og allusioner fra Det Gamle Testamente vanskeliggør tilgængeligheden, forståelsen og identifikationen. Flere børnebibler vælger da også at udelade fortællingen.¹ Men en del af de børnebibler, der er tilgængelige på markedet, indeholder en genfortælling af Jesus' fristelser i deres selektive kanon. Spørgsmålet bliver da, hvordan fortællingen formidles til børn i dag, og hvordan børnebiblerne på trods af den betydelige afstand i tid samt geografisk og mytologisk rum imellem de antikke forfattere og nutidige læsere alligevel konstruerer tilknytningspunkter til børns hverdag.

Denne artikel vil argumentere for, at børnebibleernes tilknytningspunkter skal findes i de moralske valg, som børn også i dag kon-

1. Se fx Sigurd Barrett, *Sigurd fortæller Bibelhistorier* (København: Politikens børnebøger 2010) og Johannes Møllehave, *Alle børns bibel: det største for de mindste* (København: Sesam 2006).

fronteres med i mødet med fristelser. Genfortællingerne om fristelsen i ørkenen kommer dermed til at fremstå som eksempelfortællinger med Jesus som det positive moralske eksempel til identifikation og efterfølgelse. Denne vinkel på fortællingen er, som vi skal se, et valg, der har konsekvenser for kristologien og forståelsen af den implicitte læser.

For at forstå de litterære og ideologiske transformationer, som børnebiblernes genfortællinger rummer, vil jeg indledningsvis skitsere indholdet af de bibelske forlæg, dvs. de synoptiske fortællinger om fristelsen i ørkenen i Matt 4,1-11 og Luk 4,1-13 med udgangspunkt i den dertilhørende kommentarlitteratur.² Kommentarlitteraturen refererer til en fortolkningstradition, som har læst perikopen med et henholdsvis kristologisk og/eller parænetisk, dvs. moralsk formanende, sigte. Dette vil være styrende for min analyse af syv nutidige danske børnebiblers genfortælling af fristelsen i ørkenen i tekst og billeder. Jeg vil således undersøge, hvordan børnebiblerne forholder sig til fristelsen i ørkenen som kristologisk og parænetisk tekst. Her er børnebiblernes karakteristika af Jesus og narratørens henvendelser til narratøren³ interessante for undersøgelsen. Slutteligt vil jeg argumentere for, at genfortællingerne fungerer som nutidige eksempelfortællinger, og pege på de betydningsmæssige konsekvenser, det medfører for henholdsvis fortællingen og læseren. Til dette argument bruges teori om eksempelfortællinger fra det børnelitterære forskningsfelt samt teorier om modtageres identifikation med æstetiske produkter.

Genstandsfeltet for denne analyse er nyere danske børnebibler, dvs. at de er udgivet på dansk inden for de sidste 15 år og fortsat er tilgængelige på det danske marked. Disse kriterier betyder, at der er en sandsynlighed for, at familier i Danmark i dag møder disse børnebibler i privat eller kirkelig kontekst. Som nævnt ovenfor undlader flere børnebibler at genfortælle fristelsen i ørkenen. Jeg har været i stand til

2. Den kortere version i Mark 1,12-13 er i denne sammenhæng ikke relevant, da ingen af børnebiblerne bruger denne udgave direkte som forlæg, eftersom de genfortæller de længere versioner fra Matt og Luk.

3. Jeg bruger narratologiske termer til at betegne forskellige narratologiske niveauer og afsender- og modtagerforhold. Begreberne narratør og narratør definerer fortælleren og modtageren i tekstens univers. Den implicitte læser og forfatter bruges om det indtryk af en læser eller en forfatter, som teksten giver f.eks. gennem forventning til baggrundviden. Den reelle læser og forfatter er ikke relevant for denne undersøgelse, da disse ikke er mulige at undersøge isoleret gennem tekstanalyse. Med børnebibler som genstandsfelt er den implicitte læser ikke nødvendigvis én, der kan læse. Børnebiblernes implicitte læser er snarere i en højt læsningsituation med flere implicerede. Med dette in mente bruger jeg begrebet implicitte læser med den bredest mulige forståelse af læsning, som en eller flere personers møde med tekst og billede evt. formidlet gennem højt læsning og/eller samtale.

at finde syv børnebibler, der har fristelsen i ørkenen som en del af sin selektive kanon og som opfylder de øvrige kriterier.⁴

Fristelsen i ørkenen i Matt 4,1-11 og Luk 4,1-13

Det er vanskeligt at definere eller etablere den tekst, som børnebiblernes forfattere bygger deres genfortællinger på. Det må forventes, at den autoriserede danske oversættelse af Bibelen fra 1992 har en rolle som forlæg, men det kan lige så vel være, at forfatterens hukommelse, andre børnebibler og øvrig reception af fortællingen har været afgørende inspirationskilder. Med dette in mente er det mest håndgribelige forlæg de to versioner af fristelsen i ørkenen i hhv. Matt. og Luk. Eftersom de sammen danner forlæg for børnebiblernes genfortællinger, og deres virkningshistorie i lige så høj grad synes at spille ind, vil denne analyse fokusere på de overordnede narrative og teologiske linjer snarere end de synoptiske detaljer og forskelle.

Perikopen indledes med, at Jesus ledes af ånden til ørkenen, hvor han faster i fyrré dage. I denne tilstand fristes eller prøves Jesus af djævelen. Første fristelse indebærer, at Jesus skal forvandle sten til brød. De følgende to fristelser er placeret i omvendt rækkefølge i henholdsvis Luk. og Matt.⁵ I den ene udfordrer djævelen Jesus til at kaste sig ud fra templets tinde. Den anden fristelse består i, at djævelen tilbyder Jesus magt over jorden, hvis Jesus vil tilbede djævelen. Jesus afslår alle prøvelserne med citater fra Deuteronomium, hvorefter djævelen forlader Jesus.

De enkelte fristelser har en gennemgående treleddet struktur:

- a. Beskrivelse af sted (fristelse 2 og 3).

4. Børnebiblerne, der er genstand for denne analyse er: Melissa Alex, *365 Bibelhistorier* (København: Scandinavia 2012); *Børnebibel fra nord* (Frederiksberg: Alfa 2014); Synne Garff, *De mindstes bibel* (København: Bibelselskabet 2007); Ida Jessen, *Bibelhistorier* (København: Bibelselskabet 2016); Sally Lloyd-Jones, *Hvad Bibelen fortæller om Jesus: hans navn klinger med i hver eneste historie* (Christiansfeld: Prorex 2008); Johannes Møllehave, *Børnebibelen – genfortalt af Johannes Møllehave* (København: Bibelselskabet 2016); og Desmond Tutu, *Guds Børn* (Frederiksberg: Alfa 2010).

5. De fleste forskere argumenterer for, at Matthæus har den oprindelige rækkefølge, eftersom en afslutning i Jerusalem har betydning for de efterfølgende begivenheder i Lukasevangeliet. Se fx Luz, Ulrich. *Matthew 1-7: a commentary. Hermeneia*. Minneapolis: Fortress Press, 2007, 148; Francois Bovon, *Luke 1: A Commentary on the Gospel of Luke 1:1-9:50*, Hermeneia (Minneapolis: Fortress Press 2002), 139.

- b. Djævelens fristende udsagn: påstand og/eller skriftcitater.
- c. Jesus' afvisende svar: skriftcitater.

Den første fristelse indledes ikke med en beskrivelse af stedet for fristelsen, som de efterfølgende, da fristelsen tager udgangspunkt i den situation, der er skitseret i de indledende vers. De to efterfølgende fristelser indledes med, at djævelen geografisk flytter Jesus og herefter fremsætter sit forslag, der afvises af Jesus i tredje og afsluttende led. Om Jesus hører vi blot, at han svarer med skriftcitat. Yderligere reaktioner og følelsesmæssige påvirkninger er ikke en del af fortællingen.

Den første fristelse består i, at Jesus, *hvis* han er Guds søn, skal forvandle sten til brød. "Hvis," *ei*, indleder en konditionalsætning, der udtrykker *realis*. Det vil sige, at djævelen accepterer, at Jesus er Guds søn, og stiller spørgsmål ved, hvilken betydning det har (Bovon 2002, 139). Jesus svarer med et citat fra Deut 8,3, at mennesket ikke skal leve af brød alene.

I den anden fristelse tager djævelen Jesus med op på templets tinde. Djævelen bruger nu et skriftcitater i sit forslag om, at Jesus skal kaste sig ud, da dette vil resultere i, at engle vil komme og gribe ham. Citatet er fra Salme 91 (LXX 90) vers 11-12. Også denne gang er Jesus' afvisende svar et citat fra Deut., nemlig 6,16.

Den sidste fristelse finder i Matthäusevangeliet sted på et bjerg. Hos Lukas er stedet ikke specificeret; det betegnes blot som højt oppe. Også denne fristelse er formuleret som en konditionalsætning. I modsætning til de foregående to hviler denne ikke på en forudsætning om Jesus som Guds søn, men indleder en forhandling. Hvis Jesus tilbøder djævelen, vil han få overgivet den magt og herlighed, som djævelen er i besiddelse af. Igen svarer Jesus afvisende med et citat fra Deut., i dette tilfælde 16,13. I Matt 4,10 tillægges Jesus desuden en replik, der ikke er et skriftcitater: "Vig bort, Satan!" Denne replik er sammen med formlerne, der indleder skriftcitatene, de eneste Jesus-ord i perikopen, der ikke er citater.

Perikopen afsluttes med, at djævelen forlader Jesus. I Lukasevangeliet gøres det klart, at det blot er for en stund. Hos Matthæus kommer engle til Jesus og sørger for ham.

Skriften i for- og baggrunden

Perikopen om Jesus i ørkenen bæres i høj grad af skriftcitat. Mellem citaterne binder få narrative sætninger fortællingen sammen, men der er ikke overflødige narrative virkemidler og detaljer, hvilket resulterer i stor emfase på citaterne (Luz 2007, 147). Ud over de direkte citater

er teksten præget af allusioner til og paralleller i den jødiske tradition. Birger Gerhardsson læser fristelsen i ørkenen som en kristen midrash over Deut 6-8, dvs. en fortællende kommentarer over de bibelske tekster, idet han ser fællestræk imellem disse sceners placering i ørkenen og indholdet i fristelserne.⁶ M. Eugene Boring sammenligner perikopen med en haggadisk fortælling om rabbinere i diskussion med skriftciterer som det primære argument.⁷ Ulrich Luz peger på parallellerne mellem denne perikope og rabbiniske fortællinger om Abraham, der fristes af djævelen (Luz 2007, 148). Fristelsen i ørkenen er således perikoper, der i høj grad står i intertekstuel sammenhæng med den jødiske tradition og det gammeltestamentlige tekstkorpus.

Et formål med fristelserne af Jesus er at opnå en afklaring af Jesus' indre karakter som Guds søn. Med emphasis på skriftciterer står det klart, at Jesus først og fremmest er karakteriseret ved lydighed (Müller 2000, 131).⁸ Jesus identificeres med Israels arv og fremstilles som tro overfor denne. Med fristelsesperikopen gøres det fra begyndelsen af evangelierne klart, at Jesus med sit virke opfylder Skriften og står i lige linje med og forlængelse af Guds ord, hvilket genealogierne i Matt 1,1-17 og Luk 3,23-38 understreger.⁹

Kristologisk og parænetisk sigte

Citererne fra Deut. står i centrum af perikopen. Med disse svar afgøres Jesus' indre kvaliteter og karakter. Jesus er umiddelbart inden denne scene blevet døbt og udsagt til at være Guds elskede søn (Matt 3,17 og Luk 3,22). Fristelsen i ørkenen tjener således det formål at legitimere og uddybe indholdet af denne karakteristik (Luz 2007, 150).

Som nævnt ovenfor er lydighed mod og opfyldelse af Skriften et primært karaktertræk ved Guds søn. Med citatet fra Deut 8,3 peger Jesus på et andet væsentligt karaktertræk, idet han omtaler sig selv som et menneske (Boring 1995, 164). Det, at Jesus gennem faste oplever sult og må gennemgå fristelser, viser, at han har del i den men-

6. Birger Gerhardsson, *The Testing of God's Son: (Matt. 4:1-11 & par.): An analysis of an Early Christian Midrash* (Lund: Gleerup 1966), 76-79.

7. M. Eugene Boring, "The Gospel of Matthew", *The New Interpreters Bible: Matthew – Mark* NIB 8, red. Leander E. Keck m.fl. (Nashville: Abingdon Press 1995), 87-505 (162). Også Mogens Müller karakteriserer fristelsesberetningen som en haggadisk fortælling. Mogens Müller, *Kommentar til Matthäusevangeliet* (Aarhus: Aarhus Universitetsforlag 2000), 131-132.

8. Luke Timothy Johnson, *The Gospel of Luke*, SP 3 (Collegeville: The Liturgical Press 1991), 75.

9. R. Alan Culpepper, "The Gospel of Luke", *The New Interpreters Bible: Luke – John* NIB 9, red. Leander E. Keck m.fl. (Nashville: Abingdon Press 1995), 1-490 (98).

neskelige svaghed, og at menneskelighed er en del af de kristologiske karakteristika.

Der er i kommentarlitteraturen enighed om, at de primære formål med fristelsen i ørkenen er en kristologisk påstand om og karakteristik af Jesus (Luz 2007, 150; Boring 1995, 165; Culpepper 1995, 101; Johnson 1991, 75; Müller 2000, 132).¹⁰ Ved siden af denne funktion ved fortællingen peges der i kommentarlitteraturen på, at en parænetisk funktion eller tolkning ligeledes har haft og har betydning for forståelsen af fortællingen. John Nolland og R. Alan Culpepper argumenterer for, at den menneskelige fromhed, som Jesus besvarer fristelserne med, er forbilledlig og kan tjene som eksempel for mennesker i lignende situationer (Nolland 1989, 180; Culpepper 1995, 98). Omvendt mener Boring, at den etiske tolkning af teksten ikke er sandsynlig som forfatterens intention, da de fristelser, Jesus udsættes for, ikke er alment menneskelige, men derimod er specifikt messianske og tilrettelagt denne særlige situation (Boring 1995, 165). Med tanke på børnebiblernes genfortællinger af fristelsen i ørkenen er denne diskussion interessant, hvilket skal uddybes nedenfor.

Med fristelsen i ørkenen præsenteres et narrativ stærkt præget af intertekstuelle referencer. I fortællingen karakteriseres og legitimeres Jesus som Guds søn, der med overvindelsen af djævelen og fristelserne kan indlede sit offentlige virke. De kristologiske karakteristika er, som beskrevet ovenfor, primært definerede ved menneskelighed og lydighed over for Gud og traditionen. Den parænetiske konsekvens af denne kristologi er således en formaning, der peger på, at lydighed og kontinuitet med traditionen er det bedste værn mod fristelser og ondskab. Det interessante er nu, hvordan nutidige danske børnebibler forholder sig til det ovenstående fortolkningsdilemma, og hvilken kristologi og parænese der vælges, når fristelsesfortællingen viderefremmes til børn i dag.

Nutidige danske børnebiblers genfortælling af fristelsen i ørkenen

Kommentarlitteraturen til fristelsesfortællingen skitserer en tolknings-tradition, hvor fortællingen kan forstås kristologisk og parænetisk. Med min analyse nedenfor ønsker jeg at vise, at børnebiblers genfortællinger af fristelsen i ørkenen generelt viderefremmer paranæetiske

10. Desuden: John Nolland, *Luke 1-9:20*, WBC 35a (Waco: Word Books 1989), 182.

tolkninger, hvilket ikke betyder, at børnebibleerne ikke har nogen kristologi, men at dette valg netop påvirker både kristologi og synet på den implicitte læser. Analysen er foretaget med udgangspunkt i de emner, som kommentarlitteraturen anser som mest relevante for forståelsen af perikopen: skriftcitaternes rolle og karakteristikken af Jesus.

Børnebibleerne er med deres forskellige forfattere, illustratører og forlag selvsagt yderst mangfoldige i deres udtryk, sprog og prioritering af det bibelske stof.¹¹ Alligevel mener jeg på tværs af forskellene at kunne se nogle fællestræk, som vil være omdrejningspunktet i denne artikel. Det er således ikke sigtet at foretage en udførlig analyse af de syv fortællinger enkeltvis, men ud fra eksempler at pege på tværgående tendenser, som netop bliver mere interessante i betragtning af de store forskelle værkerne imellem.

Børnebibelfortællingernes struktur

Som i de bibelske forlæg følger fristelsesfortællingen i børnebibleerne efter Jesus' dåb i Jordan. Fristelsesfortællingen uddyber eller afprøver således dåbens budskab om, at Jesus er Guds søn.¹² Børnebibleernes

11. *365 Bibelhistorier* er oversat fra amerikansk, udgivet på Scandinavia i 2012 og gengiver kort og informerende de bibelske fortællinger uden udlæggende kommentarer. *Hvad Bibelen fortæller om Jesus: hans navn klinger med i hver eneste historie* er ligeledes oversat fra amerikansk og er populær i frikirkelige kredse. Denne børnebibel tolker samtlige bibelfortællinger ind i et sammenhængende frelseshistorisk narrativ. *Børnebibel fra nord* er en samproduktion mellem de nordiske lande. Til forskel fra de andre børnebibleer er der mange forskellige forfattere og illustratører, der bidrager. Det medfører et væld af forskellige stilarter, genrer og tilgange til de bibelske fortællinger inden for det samme værk. Desmond Tutus *Guds børn*, der ligeledes er oversat, benytter sig også af mange forskellige illustratører, og fx er Jesus afbilledet yderst forskelligt på tværs af værket. I *Guds børn* fokuseres der i høj grad på social retfærdighed og menneskers ansvar for hinanden, særligt de svageste. *Guds børn* og *Børnebibel fra Nord* er begge udkommet på det forhenværende forlag Alfa. De resterende børnebibleer i undersøgelsen er udgivet af Bibelselskabet. Genfortællingerne i Synne Garffs *De mindstes bibel* fortælles kort og enkelt uden udlæggende kommentarer men med forklaringer og humoristiske detaljer tiltænkt de yngre børn. Illustrationerne af Lillian Brøgger og Cato Thau-Jensen er karakteristiske i deres kunstneriske streg og inddrager nutidige elementer i det mellemøstlige univers. Ida Jessens *Bibelhistorier* og Johannes Møllehaves *Børnebibelen – genfortalt af Johannes Møllehave* har begge ældre børn som målgruppe. Dette ses på de længere fortællinger og færre billeder. Hvor Møllehave i høj grad udlægger og giver historiske forklaringer, digter Jessen videre på de bibelske fortællinger og giver således via fortællingen indblik i karakterernes tanker og videre liv.

12. I de fleste børnebibleer udlægges dåbens betydning ikke. Se fx Jessen 2016, 193 og Alex 2012, 267. I *Børnebibel fra nord* giver Johannes Døber eksplicit udtryk for, at han ikke forstår dåbens betydning (*Børnebibel fra nord* 2014, 78). I andre børnebibleer udlægges dåben. I *Hvad Bibelen fortæller om Jesus* gøres det klart, at dåben er begyndelsen på den store redningsplan, som har været ventet siden ska-

fristelsesfortællinger indledes med placeringen af Jesus i ørkenen. I Matt 4,1 er fristelserne motivet for, at ånden leder Jesus til ørkenen.¹³ Dette er dog ikke det eksplicite formål for Jesus i børnebiblerne. Her er motivet enten, at Jesus vil være alene med sin far (Lloyd-Jones 2008, 208; Tutu 2010, 70), at han vil faste (Garff 2007, 175), eller han vil undgå fristelser (*Børnebibel fra nord* 2014, 80). Fristelserne er dermed ikke formålet med opholdet i ørkenen i børnebiblerne, men noget der tilstøder på trods af et ønske om fred i det afsides. Denne transformation af den bibelske fortælling får den konsekvens, at Gud i form af ånden ikke bliver initiativtager til fristelsen. I børnebiblerne agerer djævelen på egen hånd, og fristelserne fremstår ikke som en del af Guds iscenesatte prøve af Jesus og indledning til hans offentlige virke, som det er tilfældet i det bibelske forlæg. Fristelsens funktion som fortælling bliver således et eksempel på, at det onde er en mulig fare overalt, og at man aldrig er uden for djævelens rækkevidde, uanset, hvor afsides man befinder sig.

Med Jesus placeret fastende og sulten i ørkenen, træder djævelen ind i fortællingerne med sin første fristelse. Hvor de bibelske fristelsesperikoper og den dertilhørende kommentarlitteratur lægger betydning i rækkefølgen af fristelserne og detaljer om indhold og sted, er dette tilsyneladende ikke relevant for børnebiblerne. De fleste gengiver tre fristelser i den ene eller anden rækkefølge, men flere afkorter den sidste fristelse. Dette kan fx ses i *Børnebibel fra nord*, der afrunder den anden fristelse således: "Fristeren blev ved, og han lokkede med alle mulige ting, selv beskyttelse fra Guds engle." (*Børnebibel fra nord* 2014, 80). Det mest markante eksempel er *Hvad Bibelen fortæller om Jesus*. Her er de tre konkrete fristelser skrevet sammen til én generel: "Er du virkelig Guds egen søn?" hviskede han. "Stakkels dig. Gud må foragte dig. Du behøver jo ikke dø. Du kan gøre det på min måde." (Lloyd-Jones 2008, 209).

Det specifikke indhold af de enkelte fristelser synes altså ikke at være interessant for børnebiblerne. Det afgørende er det faktum, at Jesus blev fristet, og at han stod imod.

Med fortællingernes afslutninger ekspliceres og gentages det, at Jesus står som sejrherre. Det opsummeres, at Jesus har sagt nej, at Jesus var yderst overlegen, ligesom han vil være det i de kommende prøvelser, og baggrunden for sejren forklares som henholdsvis udholdenhed

belse og syndefald (Lloyd-Jones 2008, 206). I *De mindstes bibel* betyder Jesus' dåb, at mennesker får en mere direkte adgang til Gud og kan kalde Gud for far, ligesom Jesus gør (Garff 2008, 174). Dette er særligt interessant, da Jesus allerede i dåben fremstilles som det eksempel, som mennesker skal følge.

13. Dette gøres klart med den finale infinitiv $\pi\epsilon\iota\rho\alpha\sigma\theta\eta\nu\alpha\iota$, "for at fristes eller prøves".

og tillid til Gud. En enkelt børnebibel fortæller, at engle kommer og sørger for Jesus som i Matt 4,11 (Tutu 2010, 71). To børnebibler afslutter som Luk 4,13 med en forudsigelse af, at djævelen vil vende tilbage (Garff 2007, 178; Møllehave 2016, 180). Det er dog interessant, at djævelen rent faktisk ikke vender tilbage i de efterfølgende fortællinger i de to børnebibler. Dette forhold vil jeg diskutere yderligere i artiklens tredje del.

Skriftcitater eller Jesusord

I evangeliernes fristelsesperikoper er det teologisk og kristologisk afgørende, at Jesus' replikker udelukkende består af citater, mens børnebiblernes genfortællinger er skrevet ind i en kulturel sammenhæng, hvor der ikke forventes kendskab til Deut.

Der er tre strategier i børnebiblernes formidling af skriftcitaterne. Den første strategi er at gengive citationsformlerne fra evangelierne, "at det står skrevet," så Jesus' replikker fortsat fremstår som henvisninger til Skriften. Tutu er den eneste, der vælger denne strategi. Jesus' replikker indledes således med: "Skriften siger..." (Tutu 2010, 70). Det uddybes ikke i teksten, hvad Skriften er. Det må betyde, at det enten forudsættes, at den implicitte læser har denne viden, eller at det ikke er relevant for fortællingen. Det afgørende er, at Jesus' replikker er skriftcitater. Dog skal det nævnes, at Tutu ikke gengiver den sidste replik som et citat. Her siger Jesus med egne ord, at Satan skal forsvinde, og at jorden tilhører Gud (Tutu 2010, 71). Den sidste og afgørende afvisning bygger således på Jesuskarakterens egen autoritet. Dette er en tendens i børnebiblerne, hvilket jeg vil udfolde nedenfor.

Den anden strategi vedrørende formidlingen af skriftcitater er, at Skriften ikke nævnes, men at Jesus begrundet sin afvisning med at referere til Guds ord og vilje. Dette er tilfældet i *De mindstes Bibel* og *Børnebibelen genfortalt af Johannes Møllehave*. Jesus' relation til Gud bliver således tydelig uden at det defineres nærmere, hvor og hvordan Jesus har hørt disse ord. Igen er det værd at bemærke, at *De mindstes Bibel* lader Jesus' sidste afvisning være Jesus' egne ord og ikke et citat: "-Kan du så gå væk, Satan! råbte han –Gud er min far. Jeg vil gøre det, *han* siger. Han kan bestemme over mig, det kan du ikke." (Garff 2007, 176). Lydighedsaspektet er således til stede, som det er tilfældet i evangelierne, men når det kommer til det sidste afgørende slag, siger Jesus fra med sine egne ord på baggrund af det valg, han personligt har truffet, som det også var tilfældet hos Tutu ovenfor.

Den tredje og sidste strategi vælges af de fleste børnebibler, idet de ikke indikerer, at Jesus' replikker er citater. Der er stor variation i, hvor tekstnære replikkerne er. *365 Bibelhistorier* omskriver citaterne ganske lidt og lader dem stå som Jesus' egne ord (Alex 2012, 267).

Ida Jessen har i *Bibelhistorier* i høj grad omskrevet Jesus' replikker. Et eksempel er Jesus' reaktion på den første fristelse: "Jeg er ikke tryllekunstner," sagde Jesus. 'Jeg laver ikke undere for sjov eller for min egen skyld.'" (Jessen 2016, 198).

Som vist ovenfor er den nutidige kommentarlitteratur til evangeliernes fristelsesperikoper i høj grad optaget af skriftciterne som argument for, at Jesus' relation til Gud fremstilles via motiver som lydighed og opfyldelse af Skriften. Børnebiblerne gengiver til en vis grad dette lydighedsaspekt. Ikke desto mindre er det væsentligt, at størstedelen af børnebiblerne lader Jesus selv være ophavsmand til sine replikker, ligesom de børnebibler, hvor Jesus rent faktisk citerer Gud eller Skriften, transformerer svaret på den sidste fristelse, så den ikke er et bibelcitater. Jesus som karakter bliver således i høj grad præsenteret som selvstændig, og det er et personligt valg og en personlig udholdenhed, der er afgørende for, at han i sidste ende overvinder fristelserne og djævelen. Jesus følger Guds vilje og er lydige mod denne, men med mindre eller ingen emfase på skriftciterer kommer Jesus til at fremstå som en selvstændig person, der ikke i så høj grad er bundet til en tradition, men snarere er en stærk søn med en god relation til sin himmelske far.

Hvis lydighed ikke har samme vægt i karakteristikkene af Jesus, som det er tilfældet i evangeliene, så er det interessant, hvor vægten lægges i børnebiblernes kristologi.

Kristologi

To karakteristika var særligt kendetegnende for kristologien i evangeliernes fristelsesperikoper ifølge kommentarlitteraturen: lydighed og menneskelighed. Ovenfor har vi berørt lydighedsforholdet.

I alle børnebiblernes genfortællinger er Jesus' menneskelighed væsentlig, som det var tilfældet i evangeliernes fristelsesperikoper. Dette ses særligt ved beskrivelserne af Jesus' sult. Det gøres klart, at sulten er så voldsom, at Jesus ikke kan tænke på andet, og at det påvirker humør og fysik. I *Bibelhistorier* er Jesus' forfatning så dårlig, at djævelen må hjælpe Jesus over i skyggen, da han ikke kan gå selv (Jessen 2016, 197). Denne emfase på den menneskelige svaghed stiller umiddelbart Jesus i en sårbar position over for djævelens fristelser og magt, men det modsatte er resultatet. Jesus' sult og svaghed følges i alle børnebiblerne af en fremstilling af, hvor overlegen Jesus er, og hvor nemt og upåvirket han kan afvise fristelserne. Sulten og svagheden kommer dermed til at understrege Jesus' styrke. Selv i den svageste forfatning er Jesus langt stærkere end djævelen. At Jesus er overlegen bliver tydeligt i såvel børnebiblernes tekst som billeder. Her skal blot angives nogle eksempler.

Bibelhistoriers fristelsesfortælling indledes, som nævnt, med, at djævelen har overskuddet og hjælper Jesus, men scenen ender med, at djævelens selvtilid smuldrer, og Jesus' styrkeposition bekræftes:

'Ingen er større end mig,' råbte Satan. 'Åh, ti stille,' sagde Jesus. 'Lad mig nu være i fred.' 'Du er simpelt hen ikke interesseret i mig?' hvislede Satan. Han stod og betragtede Jesus. 'Nej,' sagde Jesus. 'Smut så' (Jessen 2016, 198).

Jesus er upåvirket af djævelens fristelser. Han er uinteressert og ligeglad.¹⁴

Illustrationerne til fristelsesscenerne stemmer overens med dette indtryk af Jesus som sin modstander stærkt overlegen. Jesus fremstilles fx større og placeres højere end djævelen, så Jesus og læseren ser ned på djævelen i bogstavelig såvel som overført betydning. Dette ses i *Guds Børn* og *Hvad Bibelen fortæller om Jesus* (se illustration I og II).

Jesus' ansigtsudtryk er ligeledes en markør for overlegenhed. Ansigtet ligger i bestemte og strenge folder (se igen illustration I og II). I *Børnebibel fra nord* sidder Jesus i lotusstilling og mediterer, og djævelen er ikke afbilledet, hvilket understreger, hvor afslappet og upåvirket Jesus er, og hvor ligegyldig djævelens rolle tilsvarende er (se illustration III).

I *Børnebibelen genfortalt af Johannes Møllehave* bliver Jesus konfronteret med en mytologisk, sort og skræmmende djævleskikkelse. Alligevel fremstår Jesus med sine korslagte arme og skeptiske blik som en person, der keder sig (se illustration IV, to sider frem).

I fristelsesperikoperne i evangelierne er lydighed og traditionstro skab afgørende for kristologien og dermed parænesen. I børnebiblerne er karakteristikken af Jesus præget af overlegenhed, styrke og selvstændige valg. En sådan karakteristik af Jesus medfører i børnebiblerne en anden parænese end i Bibelen, eftersom det gode eksempel, man som læser skal følge, har andre karaktertræk. Nøglen til overvindelse af fristelserne bunder i børnebiblerne i højere grad i en

14. Jesus er dog ikke upåvirkelig i alle slags fristelser. Som den eneste gengiver Ida Jessen scenen mellem Peter og Jesus fra Mark 8,31-33. Her gøres det klart, at Peter er en større frister end djævelen, da hans forslag om at undgå Jerusalem og korsfæstelsen gør Jesus oprevet (Jessen 2016, 254). Judas derimod har ikke styrken til at imødegå djævelens fristelser. Han hører en stemme hviske en opfordring til at kaste sig ud over afgrunden, efter omfanget af hans forræderi går op for ham. Ordlyden af opfordringen er ligesom den, djævelen brugte over for Jesus under fristelserne, og Judas springer i modsætning til Jesus ud og findes død næste morgen (Jessen 2016, 286). Fristelsesscenen i begyndelsen af fortællingen om Jesus trækker således linjer igennem hele forløbet.

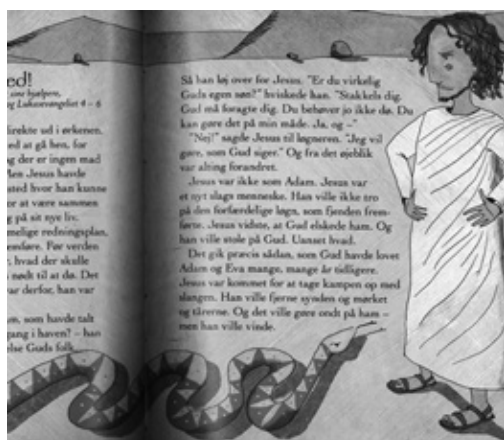

Illustration I: Lloyd-Jones 2008, 210

Illustration II: Tutu 2010, 70-71

Illustration III: Børnebibel fra nord 2014, 81

Illustration IV: Møllehave 2016, 179

personlig styrke og tillid til Gud, mens lydighed mod Skrift og tradition er våbnene mod djævelen i evangelierne.

En nutidig eksempelfortælling

Hvor der i kommentarlitteraturen til fristelsesperikoperne er uenighed om, hvorvidt det parænetiske aspekt er relevant for forståelsen af perikopen, vil jeg argumentere for, at børnebiblernes fristelsesfortællinger – ud over den kristologiske dimension vedrørende Jesuskarakteren – rummer et tydeligt parænetisk sigte, idet de ønsker at påvirke den intenderede læsers fremtidige handlepraksis. Fristelsesfortællingerne i børnebiblerne bruger således narrative virkemidler, der gør dem til nutidige bud på eksempelfortællinger.¹⁵

Eksempelfortællingen eller eksemplet er et retorisk værktøj, der har været kendt og anvendt siden antikken. Med sin evne til at formidle det universelle og abstrakte begreb ved hjælp af en konkret illustration eller et forbillede er eksemplet til alle tider blevet brugt i tekster og taler på tværs af genrer og målgrupper.¹⁶ I Lotta Paulins afhandling om didaktisk fiktion for børn og unge i middelalderen definerer hun eksempelfortællingen således: “Med exempelberättelser, *exempla*, avses berättelser som har en förebildande funktion. Det är alltså berättelser som förmedlar hur man bör leva och förhålla sig till sin omvärld.” (Paulin 2012, 6). Der er således i denne type af fortællinger, der hører under den narrative didaktik, en underforstået tillid til, at en beretning kan have en indflydelse på modtageren i kraft af dennes identifikation med fortællingens personer og deres problemstillinger. Modtageren forventes således at lade sit liv påvirke af en sådan fortælling (Paulin 2012, 51).¹⁷ Eksempelfortællingen har været særlig

15. Dette er en læsning og argumentation på tværs af de syv børnebibler. Det betyder, at ikke alle børnebiblerne har eksplicite henvisninger til det handlingsanvisende. *Hvad Bibelen fortæller om Jesus* synes ikke at have interesse for læserens eget møde med fristelse men i højere grad for at fastslå Jesus' karakter som et modstykke til Adam, der ikke kunne modstå slangens tilbud (Lloyd-Jones 2008, 209-210). Ikke desto mindre har børnebiblerne på tværs et eksplicit eller implicit moralsk sigte, som det skal argumenteres for i det nedenstående.

16. Lotta Paulin, *Den didaktiska fiktionen: konstruktion av förebilder ur ett barn-och ungdomslitterärt perspektiv 1400-1750* (Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis 2012), 50.

17. Man kan argumentere for, at alle tekster er didaktiske i og med, at de formidler et budskab og kan sætte tanker og livsforandringer i gang hos modtageren uafhængigt af afsenderens formål. Alligevel kan det være givende at have blik for, at nogle tekster synes at benytte sig af retoriske og narrative virkemidler, der giver et indtryk

populær i middelalderen og oplysningstidens litteratur, men også den socialistiske børnelitteratur i 1970'erne benyttede sig af eksempler med det formål at påvirke modtageren moralsk og pædagogisk.¹⁸

Et klassisk kendetegn ved en eksempelfortælling eller didaktisk litteratur i bredere forstand er den didaktiske sætning, som er en moralsk sætning, der uden for den narrative ramme instruerer, argumenterer, kommenterer eller prædiker (Paulin 2012, 43). En gennemlæsning af nutidige børnebiblers fristelsesfortællinger viser dog, at der ikke forefindes didaktiske sætninger.¹⁹ Læserne bliver ikke direkte instrueret i, at de skal gøre ligesom Jesus, eller at de skal kæmpe mod fristelserne og djævelen i deres liv. Alligevel vil jeg i det følgende argumentere for, at børnebiblernes fristelsesfortællinger er nutidige udgaver af de klassiske eksempelfortællinger, idet de bruger forskellige litterære og narrative virkemidler.

Identifikation

En forudsætning for, at en fortælling kan fungere som en eksempelfortælling, er, at modtageren kan identificere sig med fortællingen og den karakter, der bliver præsenteret som det gode eksempel.

John Stephens har i sin bog *Language and Ideology in Children's Fiction* undersøgt, hvordan tekster for børn bruger narrative strategier til at kommunikere kulturelle værdier og ideologier. Én måde er gennem identifikation, der kan opstå gennem subjektpositioner, som læseren kan placere sig i. Et virkemiddel til at konstruere en sådan subjektposition er fokalisering, dvs., at historien fortælles sådan, at læseren får adgang til de fortalte personers tanker og følelser.²⁰ Jesus'

af, at denne tekst i særlig grad ønsker at influere den intenderede læsers tankegang og livsførelse fx ved didaktiske sætninger og direkte henvendelser til narratøren.

18. Astrid Ramsfjell, "Kjaere Gud, jeg har det godt": leserrolle og barndomskonstruksjon i religiøs didaktisk barnelitteratur (Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet 2008), 72; Torben Weinreich, *Den socialistiske børnebog* (Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag 2015), 74.

19. Dette er ikke enestående for børnebiblerne. Nina Christensen sammenligner 1700-tallets børnelitteratur med nyere børnelitteratur og konkluderer: "Hvor Lotta Paulin betegner middelalderlitteraturens eksempelfortællinger som udtryk for en narrativ eller litterær didaktik, så glider det eksplicit belærende i baggrunden, mens narrative former som den sokratiske samtale og eksemplet består." Nina Christensen, *Videbegær: oplysning, børnelitteratur, dannelse* (Aarhus: Aarhus Universitetsforlag 2012), 216.

20. John Stephens, *Language and Ideology in Children's Fiction* (London: Longman 1992), 55; 166.

Fokalisering er en narratologisk term til at beskrive synsvinkel. Termen fokalisering har den fordel, at den i modsætning til synsvinkel ikke alene beskriver det visuelle aspekt. Den måde, hvorpå Stephens bruger begrebet fokalisering, svarer til Gérard Genettes definition af indre fokalisering. Gérard Genette, "Modus", *Narratologi*,

tanker er ofte fokaliserede i børnebibler. I fristelsesfortællingen er Jesus' oplevelse af sult i alle børnebiblerne gengivet for læseren. Denne detalje understreger Jesus' menneskelighed, som nævnt ovenfor, og åbner parallelt hermed en subjektposition, som læseren kan indoptage og herigennem identificere sig med. Jesus bliver således fortællingens identifikationsfigur.

Den fælles interesse

Paulin viser, at der i middelalderens eksempelfortællinger har været en forestilling om, at børn og unge bedst kan identificere sig med jævnaldrende, ligesom køn og klasse har været afgørende som identifikationsmarkører. Jomfru Maria har således været brugt som forbillede for unge kvinder (Paulin 2012, 112; 249). Dette synes også at gøre sig gældende i nutidens børnelitteratur, hvor fortællingernes hovedpersoner ofte er børn i samme aldersgruppe som den intenderede læser. Her udgør børnebiblerne imidlertid en undtagelse. Her er hovedpersonen og det gode eksempel en voksen mand i antikkens Mellemøsten, hvilket hæmmer muligheden for identifikation hos den intenderede læser.²¹ Afstanden mellem fortællingens verden og den intenderede læsers kontekst synes uoverkommelig stor. Men det er ikke alene ligheder i køn, alder og kultur, der er afgørende for identifikationen. Göran Rossholm gør i sin artikel "Perspektiv och inlevelse i film og prosa" rede for, hvordan fælles interesser mellem publikum og værk, fx at det vil gå hovedpersonen godt, kan resultere i en højere grad af identifikation og følelsesmæssig påvirkning hos publikum end faktorer som alder og køn.²² I vores eksempel betyder det, at når læseren håber på og har interesse i, at Jesus vil klare udfordringerne og overvinde fristelserne og djævelen, så kan denne fælles interesse mellem modtageren og hovedpersonen til en vis grad overkomme de kulturelle og kontekstbestemte forskelle.

Flere børnebibler gør den fælles interesse tydelig, idet de viser, at der er paralleller imellem tekstens univers og det nutidige barns. Under fristelsesfortællingens tekst i *Børnebibel fra nord* er en tegning af et nutidigt barn. Barnet står i en slikbutik og har med et sæt grønne hænder rakt ud efter et stykke slik, som barnets øjne skeler til. At

red. Stefan Iversen & Henrik Skov Nielsen (Aarhus: Aarhus Universitetsforlag 2008), 75-87 (80 note 15; 81).

21. Der findes eksempler på hele børnebibler eller enkelte fortællinger i børnebibler, hvori børn er primære karakterer, og fremstår som identifikationsfigurer. Se fx Svein Tindberg, *Bibelfortællinger for barn* (Oslo: Stenersens forlag 2017); (Barrett 2010, 216-217).

22. Göran Rossholm, "Perspektiv och inlevelse i film og prosa", *Att anlägga perspektiv*, red. S. Hellberg & Göran Rossholm (Stockholm: Brutus Östlings Bokforlag Symposium 2005), 147-172 (167-169).

det alene foregår i tanken, indikeres ved den grønne farve. Barnets fysiske arme hænger fortsat ned langs kroppen (se illustration V). Barnet i slikbutikken udgør en nutidig hverdagsituation, der formodes at tale til den intenderede læser i højere grad end fortællingen om Jesus. Med illustrationen formidles det, at de to scener på trods af stor afstand i tid og rum er parallelle, at der er en fælles interesse, og at modtageren i sit daglige liv med fristelser har Jesus som forbillede.²³

Den intenderede læsers daglige liv er også relevant i *Guds Børn*. Hver fortælling afsluttes med en kort bøn. Efter fristelsesfortællingen står således: "Kære Gud. Hjælp mig til at stole på dig, når jeg bliver fristet." (Tutu 2010, 71).²⁴ Det er i fortællingen blevet understreget, at Jesus overvandt fristelserne, netop fordi han stoled på Gud. Den intenderede læser er nu med hjælp fra Jesus som det gode eksempel og med bønningen som værktøj bedre rustet til at håndtere fristelser i sit liv.

Børnebiblerne etablerer Jesus som det gode eksempel og muliggør identifikationen. Hvis og når identifikationen opnås, er det essentielt, at den intenderede læser ved, hvilke værdier og egenskaber det er attråværdigt at gentage. I evangeliernes fristelsesperikoper er det ikke eksplicit forklaret, hvorfor Jesus gik sejrende ud af konflikten med djævelen. I børnebiblerne er begrundelserne derimod eksplicitte, idet det pointeres, at Jesus havde stor tillid til Gud, eller at han var i besiddelse af udholdenhed (Alex 2012, 267; *Børnebibel fra nord* 2014, 80; Møllehave 2016, 181; Tutu 2010, 71). Den eksplicitte forklaring af Jesus' succes bidrager til, at modtageren med Jesus som eksempel kan gentage sejren.

Ved siden af den interessebårne identifikation forsøger fristelsesfortællingerne at tale direkte til læserne gennem narratørens henvendelse til narratøren.

Inddragelse af narratøren

Børnebiblernes fristelsesfortællinger er, som vi allerede har set eksempler på, ikke blot genfortælling, men rummer også en formidling af, hvordan Jesus' fristelse i ørkenen har relevans for det nutidige barns liv. Dette kommunikeres ikke mindst ved hjælp af direkte henvendelser fra narratøren til narratøren. Henvendelserne er ikke typiske di-

23. Eftersom *Børnebibel fra nord* har adskillige forfattere og illustratører, er dette ikke et gennemgående træk på tværs af hele værket, men dog for den konkrete illustrator, Halla Sólveig Þorgeirsdóttir. I illustrationen til dåbsfortællingen ses en nutidig skøjtebane, hvorpå nogle børn skøjter. I forgrunden er en pige med en hvid ballon med en due på. Også den 12-årige Jesus i templet er afbilledet som et nutidigt barn i orange joggingtøj (*Børnebibel fra nord* 2014, 77; 79).

24. Alle fortællingerne i Tutus *Guds børn* får således en konkret handlingsanvisende parallel til læsernes egen hverdag. Fristelsen i ørkenen er derfor ikke en enkeltstående eksempelfortælling i denne børnebibel.

Illustration V: Børnebibel fra nord 2014, 80

Illustration VI: Garff 2008, 178

daktiske sætninger eller moraler, men kommentarer, der viser, hvordan Jesus' fristelse i ørkenen er sammenlignelig med nutidige børns erfaring med fristelser. Dette ses fx i Møllehaves *Børnebibelen*, hvor fortællingen efterfølges af en tekst på vers: "Tyst kommer Djævelen – han lister, han vil fange dig i sit net. Han hvisker, han lokker og frister: Det er nok, at du selv er mæt." (Møllehave 2016, 181). Med denne henvendelse til narratøren gør narratøren klart, at djævelen ikke blot er en mytologisk figur, der har udspillet sin rolle i en fjern kultur og tid. Tværtimod er djævelen en risikofaktor i det nutidige liv. Heldigvis står mennesket ikke alene med denne udfordring, da Jesus er gået forud som forbillede: "For Djævelen vil altid friste os med, at det store er småt. Men Jesus stod fast, for han vidste, Gud så, hvad han skabte var godt." (Møllehave 2016, 181). Jesus kunne overvinde fristelserne, og læseren har mulighed for at gøre det samme, hvis Jesus' forbillede efterfølges. Med ord som 'altid' og 'os' er de ovenstående citater igen eksempler på, at narratøren etablerer en fælles interesse mellem teksten og læseren.

Et sidste eksempel er to børnebiblers afslutninger på fristelsesfortælling en. I Møllehaves *Børnebibelen* og Garffs *De mindstes bibel* genfortælles Luk 4,13 med påstanden om, at djævelen vil vende tilbage. I *De mindstes bibel* får det særlig emfase med en helsides illustration af djævelens udsagn i en stor rød taleboble (se illustration VI, foregående side). Hvor Jesus i Lukasevangeliets faktisk konfronteres med djævelen fx i forbindelse med dæmonuddrivelser som i Luk 11,14-19, er dette ikke tilfældet i børnebiblerne, og truslen om djævelens tilbagevenden synes tom. En anden tolkningsmulighed er, at truslen rækker ud over narratets niveau ind i læserens liv. Illustrationen med djævelen er trykt, efter fortællingen i øvrigt er slut, og læseren har bladret til en ny side. Denne placering og henvendelsen til et "du" får den effekt, at djævelens tilråb kan opfattes som en henvendelse til læseren snarere end til Jesus. Der er i så fald tale om en metalepsis. Begrebet metalepsis beskriver i narratologien en overskridelse af de narrative niveauer fx som en henvendelse fra det narrative niveau til læseren.²⁵ Djævelen bliver således også her en reel trussel i nutidige børns liv.

Fristelser er et menneskeligt vilkår, og med fristelsesfortællingerne i nutidige børnebibler tydes fristelserne som udfordringer fra en ond magt, der må bekæmpes. Med Jesus gives eksemplet på, hvordan dette skal gøres, og at det er muligt.

25. Gérard Genette, *Narrative Discourse* (Oxford: Basil Blackwell 1986), 234-5.

Konklusion: En nutidig eksempelfortælling og dens modtagere

At Jesus opfattes som menneskets moralske forbillede er ikke børnebiblernes opfindelse. *Imitatio Christi* er som fænomen og ideal at finde i bibelen selv fx i Matt 16,24, ligesom det har præget den kristne kirke fx i klosterbevægelse og pietisme. Også fristelsesfortællingens Jesus er tidligere tænkt som et godt eksempel for børn. Luther udgav i 1529 et værk, der i 1573 blev oversat til dansk med den mundrette titel *Passional. Vor Herris Jesu Christi Pinis oc Døds Historie met skøne oc deylige Figurer oc Christelige Bøner, huer Christen saare nyttelige at læse*. I forordet står, at teksterne og billederne netop er tiltænkt børn og enfoldige, så de kan have Guds ord for øje, hvilket er yderst nødvendigt, eftersom Satan er tilstede og truer modtagerens tro og liv.²⁶ Fristelsesfortællingen gengives ganske kort og efterfølges af en længere bøn med ønsket om, at Gud må være med i kampen mod de fristelser, der måtte tilstøde (Luther, 1573, fol. G1r.).

På flere planer er nutidige børnebiblens genfortællinger således helt i tråd med traditionen; men måden, hvorpå de konstruerer eksempelfortællinger er alligevel anderledes og derfor interessant. Den klassiske eksempelfortælling havde typisk en stor didaktisk densitet i kraft af sine mange didaktiske sætninger. Det er ikke tilfældet i børnebiblerne i dag, og en umiddelbar gennemlæsning af fortællingerne giver ikke indtryk af, at fortællingerne er tydeligt moralsk belærende. Men med læserhenvendelserne, med det eksplicite fokus på Jesus som overlegen og med udpegningen af de sejrende værdier konstrueres eksempelfortællinger, der åbner for identifikation og søger at styrke og påvirke læseren i dennes liv. Dette får betydning for opfattelsen af den implicitte læser. I tekster med høj didaktisk densitet er der lav tiltro til børnenes tolknings- og identifikationskompetence, idet børnene blot skal følge de instruktioner, der gives (Paulin 2012, 139). Når de moralske formaninger ikke eksplicit udpensles, men bliver tydelige gennem identifikation med teksten og relationen mellem tekst og læser, som det er tilfældet i børnebiblerne, udtrykkes en større grad af tiltro til den implicitte læsers læsekompetence og identifikationsevne.

Hvor evangeliernes kristologi var præget af lydighed og traditions-troskab, er børnebiblernes Jesus en stærk person, som har truffet et personligt valg. Dette stærke moralske forbillede forventes børnene at kunne identificere sig med. Hermed udtrykkes en tiltro til børnenes kompetence. De er måske ikke overlegne i samme grad, som Jesus var, men det er muligt for dem at overvinde fristelserne. Der er et

26. Martin Luther, *Passional. Vor Herris Jesu Christi Pinis oc Døds Historie met skøne oc deylige Figurer oc Christelige Bøner, huer Christen saare nyttelige at læse, oversat af Rasmus Hansen Reravius* (København: Laurentz Benedicht 1573), ii-iii.

handlingsrum på trods af, at djævelen i mere eller mindre bogstavelig forstand er deres modstander. Nutidens børn anses således for at være kompetente til at forstå og identificere sig med tekster og til at træffe valg om at leve moralske liv, hvor fristelser og djævelen kan overvindes særligt med Guds hjælp.